

Vecka 2. Program, kontrollstrukturer, maskinkod

Programmering, grundkurs (pgk:dod)

Mattias Nordahl

Datavetenskap, LTH, Lunds universitet
<https://lunduniversity.github.io/pgk>

EDAB05, Lp1-2, HT2026

Kompilerad den 25 augusti 2026

2 Datorer och Datoranvändning: Maskinkod

- Bakgrund
- Binära tal
- CPU och Minne
- Maskinkod

Föreläsning: Maskinkod

Förberedelse inför veckans dod-laboration!

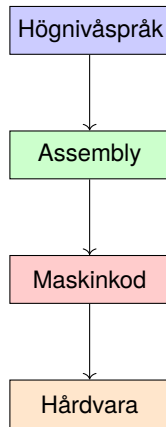
- Vad är en dator?
- Binära tal
- CPU och Minne
- Maskinkod och instruktioner
- Assembly-språk
- Kompilerare och tolkar
- *c3pu* – används på laborationen

Bakgrund

Bakgrund

Varför lära sig Maskinkod?

- Insikt i hur datorer fungerar på en grundläggande nivå.
 - *Vad händer i datorn när den utför instruktioner?*
 - *Vad finns egentligen i datorns minne?*
- Förståelse för kopplingen mellan källkod och maskinkod.
 - *Hur ser utdata ut från en kompilator?*
 - *Vad skiljer källkod och maskinkod?*

Vad är en dator?

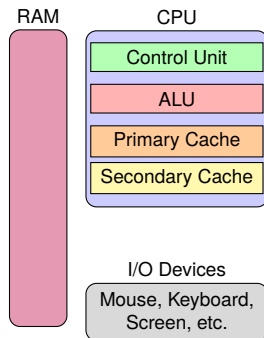
Programvara vs. Hårdvara:

- **Hårdvara:** En dators fysiska delar
- **Mjukvara (programvara):** Instruktioner för att utföra uppgifter

Komponenter:

- **CPU:** ALU, kontrollenhet, cache
- **Minne:** RAM och lagring (hårddisk)
- **I/O-enheter:** In- och utmatning (mus, tangentbord, skärm)
- **Moderkort:** Kopplar ihop alla komponenter

En schematisk bild av en dator:

Binära tal

Binära tal - Introduktion

Olika talsystem

- Talsystem används för att representera tal med symboler.
- Decimal (bas 10) – vanligast, använder siffror 0-9.
- Siffrors position bestämmer 10-potensvärdet. Exempel:

$$274 = 2 \cdot 100 + 7 \cdot 10 + 4 \cdot 1$$

$$274 = 2 \cdot 10^2 + 7 \cdot 10^1 + 4 \cdot 10^0$$

Binärt talsystem

- Binärt (bas 2) – används av datorer, bara två siffror, 0 och 1.
- Varje siffra kallas en *bit*.
- Siffrors position bestämmer 2-potensvärdet. Exempel:

$$1011_2 = 1 \cdot 2^3 + 0 \cdot 2^2 + 1 \cdot 2^1 + 1 \cdot 2^0$$

$$1011_2 = 1 \cdot 8 + 0 \cdot 4 + 1 \cdot 2 + 1 \cdot 1 = 11$$

Binära tal - Varför?

Effekten av olika baser

- Basen bestämmer antalet symboler (siffror) som används för att representera tal.
- Större bas kräver färre symboler för att representera samma tal.
- Exempel:
 - Talet 999_{10} skrivs med 3 siffror
 - Motsvarande i binärt: 1111100111_2 , 10 siffror.

Varför binära tal i datorer?

- Enkelt att representera elektroniskt (ström finns/ström saknas).
- Pålitligt att tolka signaler som hög (1) eller låg (0) spänning.

Binära tal - I Datorer

Bits, Bytes och Ord

- **Bit:** Grundläggande enhet av data i datorer (0 eller 1)
- **Byte:** Grupp av 8 bitar
- **Ord:** Processor-specifik grupp av bitar (t.ex., 32-bit eller 64-bit)

Användning av binära tal

- Lagring och bearbetning av all data och instruktioner
- Varje byte kan t.ex. representera ett litet heltal (0–255) eller ett tecken (ASCII-kod)
- Större grupper (ord) hanterar mer komplexa data som heltal och flyttal

Hexadecimala Tal

Hexadecimala talsystemet

- Hexadecimal (bas 16) - använder siffror 0-9 och bokstäverna A-F.

Varför Hexadecimala tal?

- Förenkling!
 - Varje hexadecimalt tecken motsvarar fyra binära siffror (bitar).
 - Lättare att läsa och skriva stora binära tal.
- Används ofta för att representera *minnesadresser*

Exempel

- Binärt: 1011 1010 = Hex: BA
- Större binärtal: $1011101001011110_2 = \text{Hex: } BA5E_{16}$

CPU och Minne

Central Processing Unit (CPU)

Struktur och funktion

- ALU (Aritmetisk-logisk enhet) – utför beräkningar och logiska operationer
- Register – lagrar tillfällig data under exekvering
- Kontrollenhet – styr och koordinerar CPU:ns aktiviteter
- Cache – snabbt minne för att optimera åtkomst till data

Vad gör CPU:n?

- Läser instruktioner från minnet
- Avkodar (tolkar) dem
- Utför instruktionerna (exekverar)

Minne i datorer

Typer av minne

- Hårddisk, SSD, etc. – permanent lagring av data
- RAM – arbetsminne som lagrar data och instruktioner temporärt
- Cache – snabbare minne nära CPU:n för att optimera åtkomst
- ROM – lagrar permanent data, t.ex. firmware

Var används vilket minne?

- Moderkortet har litet ROM, för att starta datorn
- CPU:n kan komma åt RAM via moderkortet
- Cache används för att minska åtkomsttiden till ofta använd data
(Finns ofta flera nivåer av cache)

Maskinkod

Maskinkod – definition och egenskaper

Vad är maskinkod?

- Binära instruktioner direkt förstådda av CPU:n
- Utför enkla operationer som aritmetik, logik, och flyttning av data
- CPU:n använder en specifik instruktionsuppsättning (ISA – *Instruction Set Architecture*)

Exempel på maskininstruktioner

- MOV, ADD, SUB, JMP

Maskininstruktioner

Komponenter av en instruktion

- Opcode – specificerar operationen (t.ex. ADD)
- Operand(er) – data eller adresser för operationen (t.ex. register)
- Exempel: ADD R1, R2, R3

Exekvering av instruktioner (fetch-decode-execute)

- CPU:n hämtar instruktionen från minnet
- Avkodar opcode och identifierar operand(er)
- Utför operationen

Assembly-språk

Vad är Assembly-språk?

- Lågnivåspråk nära maskinkod, använder textrepresentation av instruktioner
- Varje assembly-instruktion motsvaras direkt av en maskininstruktion
- CPU-specifikt, beroende på arkitektur

Översättning till maskinkod

- Assembler konverterar assembly till maskinkod som CPU:n kan exekvera

Exempel på en assembly-instruktion

Instruktion: ADD R1, R2, R2

- Adderar värdet i R1 och R2, lagrar resultatet i R2
- R1 och R2 är register som används för temporär datalagring i CPU:n

Relation till maskinkod

- Varje OP Code har binära representationer.
- Register och andra operanders adresser representeras också binärt.
- Exempel: ADD R1, R2, R2 → 1001 0001 0010 0010

Instruktionsuppsättningsarkitektur (ISA)

Vad är ISA?

- ISA specificerar alla maskininstruktioner som en CPU kan förstå och utföra
- Olika CPU-arkitekturer har olika uppsättningar
- Påverkar hur assembly-språk och maskinkod ser ut för olika processorer

Exempel på ISA:er

- x86 – Används i de flesta persondatorer
- ARM – Vanlig i mobila enheter
- RISC-V – Öppen arkitektur, växande i popularitet

Maskinkod vs. Högnivåspråk

Utmaningar med maskinkod

- Maskinkod är lågnivå och svår att läsa och skriva för människor
- Svårt att hantera tillstånd och strukturer, och att debugga
- Inga if/else och loopar – ersätts med jämförelser och hopp
- Funktioner är manuellt hanterade med stack- och registeroperationer
- Ingen objektorientering (klasser, arv, etc.)

Varför högnivåspråk?

- Abstraktioner för vanliga strukturer, vilket gör kod enklare att skriva, läsa och underhålla
- Kompilatorer hanterar översättning av komplexa strukturer till maskinkod

Laboration – c3pu

Så, vad ska ni göra på laborationen?

- Översätta kod till assembly?
- Nej, värre än så ...
- Skriva egen assembly-kod?
- Nej, ännu värre än så!

■ **Skriva maskinkod för hand!**

01010111 01010100 01000110 00100001 00111111

c3pu – Demo

DEMO

c3pu – en enkel CPU-simulator

`https://github.com/lunduniversity/
introprog-cpu-emulator/releases/latest`